

EDITH BRUGMANS

...en de kritische taak van filosofie en theorie in verband met recht en moraal

De nostalgische metaforiek waarmee Margo Trappenburg besluit, verbeeldt een begrijpelijke reactie op de hierna volgende bijdragen. Als de vragen naar wat wij wel en niet mogen doen in die bijdragen de boventoon voeren, ontstaat, zo tekent zij aan, van de weeromstuit een behoefte aan rechtszekerheid. Het recht kan niet toekomen aan zijn pedagogische taak als het voortdurend wordt betwist. Een overdosis aan wikken en wegen omtrent ethisch en juridisch toelaatbaar handelen heeft een averechts effect. Het ontnemt de lust tot verdere discussie en voedt het verlangen naar harde, heldere regels.

Hoe begrijpelijk deze reactie ook is, toch deugt ze niet. Ze deugt niet voor de huiselijke opvoeding van kinderen, omdat het geheim van het leven met 'de regels van het huis' ligt in de speelse en standvastige liefde waarmee opvoeders die regels voor de hen toevertrouwde kinderen verlichten.

Ze deugt ook niet voor meesters en gezellen in de rechtsgeleerdheid. Want, zoals verschillende auteurs in deze bundel fijntjes opmerken, ook de rechtsbeoefening vergt een juistheid van inzicht die niet verworven kan worden op basis van kennis van de rechtsregels alléén.

Voor de wijsbegeerte en theorievorming in verband met recht en moraal is een verlangen naar harde regels dodelijk. In de eerste plaats zou slechts een klein deel van het object 'recht en moraal' ter sprake komen als deze reflectieve disciplines zouden focussen op harde regels. In de tweede plaats zouden deze disciplines hun eigen taak misverstaan als ze uitsluitend of voornamelijk uit zouden zijn

op een plaatsvervangend parlementair debat over regelgeving. Deze disciplines zoeken immers niet direct en niet uitsluitend vigerende regels te betwisten en nieuwe normen voor te schrijven, als waren ze soevereine wetgevers. Natuurlijk zijn deze disciplines normatief, zoals elke reflectie impliciet of expliciet normatief is. Het geloof in een neutrale, waarde vrije filosofie of theorie van recht en moraal is een illusie, zoals zelfs het geloof in een waarde vrije logica een illusie is.

Maar naast deze onontkoombare normativiteit is de inzet van het denken over recht en moraal toch een andere dan een puur prescriptieve. Het denken zoekt te begrijpen, verbanden te analyseren en te construeren, kwesties en argumentaties te doordenken tot de principes en conclusies ervan duidelijk zijn. Deze denkarbeid is slechts mogelijk op grond van nauwgezette beschrijvingen van fenomenen. Die beschrijvingen zullen nooit volledig en nooit definitief zijn, omdat de werkelijkheid dynamisch is en het beschrijvingsysteem, de taal, eindeloze betekenisvariaties toelaat. Vandaar dat filosofie en theorie zo doordrongen zijn van de fragiliteit van uitspraken, en die ook steeds weer ter sprake brengt. Toegegeven, dat kan onpraktisch zijn. Maar leven denkende mensen niet van meerduidigheid?

De empirische en fenomenologische interesse en het speculatieve denken vormen ook in de hiernavolgende bijdragen het *pièce de résistance*; de normatieve dimensie komt pas daarmee in het vizier. Bijvoorbeeld, in de bijdrage van Piret worden culturele ontwikkelingen, bestaande juridische bepalingen en argumenten en gangbare logische categorieën aangebracht om tot een goed begrip te komen van de belangrijke juridische en morele vragen inzake 'wrongful birth'- en 'wrongful life'-claims. Of, om een ander voorbeeld te noemen, de precieze en genuanceerde beschrijving van de AEL die Maris ontwikkelt, onderbouwt zijn beschouwing over de wenselijkheid van een islamitische zuilvorming in Nederland. Ook de overi-

ge bijdragen getuigen van deze empirische en speculatieve reflectiviteit als de denkarbeid waardoor een redelijke normativiteit pas mogelijk wordt.

Daarom kan de lezer van deze bundel vooral veel leren. De uiteenzettingen helpen de lezer actuele ontwikkelingen op het gebied van recht en moraal te begrijpen en verder te doordenken. Ze dagen ook uit tot verdere dialoog, en daarmee vervullen ze de kritische taak die eigen is aan filosofie en theorie in verband met recht en moraal.

Voor mij was de grondige lectuur van deze bijdragen zeker leerzaam. De teksten vloeien voort uit de lezingen die gehouden zijn op het symposium 'Krakend recht en verharde moraal. Maatschappelijke ontwikkelingen en hun invloed op recht en moraal' van het Thijmgenootschap dat plaatsvond op 11 oktober 2003 aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Ik had het symposium gemist, tot mijn spijt, weet ik nu. Het was een zeer geslaagde bijeenkomst, die inhoudelijk georganiseerd was door Martin Buijsen. Door een tijdelijke beperking van zijn gezichtsvermogen was hij niet in staat de tekstuele neerslag ervan te verwerken en kwam het redactiewerk bij mij terecht. Martin Buijsen maakt het gelukkig weer goed, en ik kijk met genoegen terug op het symposium waarvan ik post factum te gast kon zijn. Ik hoop dat deze bundel ook voor u een welkome bijdrage is aan uw reflecties over recht en moraal.